

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 3

2026

INGLIZ TILI LINGVOMADANIYATIDA “YOSH” KONSEPTINING MAQOLLAR VA BADIY DISKURSDA VERBALIZATSIYASI

Abduraimova Madinaxon

Farg‘ona davlat universiteti, tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tili lingvomadaniyatida “yosh” konseptining paremiologik birliklar va badiiy diskursda ifodalanish xususiyatlari tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida yosh bosqichlarining (bolalik, yoshlik, o‘rta yosh va qarilik) ingliz xalq dunyoqarashidagi metaforik modellari hamda Charlz Dickensning “Devid Kopperfild” asari misolida badiiy voqealanishi tahlil qilingan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, yosh konsepti nafaqat biologik muddatni, balki jamiyatning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiruvchi murakkab madaniy kod hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: lingvomadaniyatshunoslik, konsept, yosh, paremiologiya, badiiy diskurs, metafora, Charlz Dickens, kognitiv tahlil.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА «ВОЗРАСТ/МОЛОДОСТЬ» В АНГЛИЙСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ В ПОСЛОВИЦАХ И ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Абдураимова Мадинахон

Ферганский государственный университет, базовый докторант

Аннотация

В данной статье исследуются особенности воплощения концепта «возраст» в английской лингвокультуре на примере паремиологических единиц и художественного дискурса. В ходе исследования проанализированы метафорические модели возрастных этапов (детство, молодость, средний возраст и старость) в английском народном мировоззрении, а также их художественная реализация на примере романа Чарльза Диккенса «Дэвид Копперфильд». Результаты показывают, что концепт возраста является сложным культурным кодом, отражающим не только биологический срок, но и моральные и социальные ценности общества.

Ключевые слова: лингвокультурология, концепт, возраст, паремиология, художественный дискурс, метафора, Чарльз Диккенс, когнитивный анализ.

VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF “AGE/YOUTH” IN ENGLISH LINGUOCULTURE IN PROVERBS AND LITERARY DISCOURSE

Abduraimova Madinaxon

Fergana State University, Basic Doctoral Student

Abstract

This article explores the features of the "age" concept representation in English linguoculture through paremiological units and artistic discourse. The study analyzes the metaphorical models of life stages (childhood, youth, middle age, and old age) within the English national worldview, as well as their artistic manifestation in Charles Dickens's novel "David Copperfield." The results indicate that the concept of age is a complex cultural code reflecting not only biological duration but also the moral and social values of society.

Keywords: linguoculturology, concept, age, paremiology, artistic discourse, metaphor, Charles Dickens, cognitive analysis.

Zamonaviy tilshunoslikning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan lingvomadaniyatshunoslik doirasida inson hayotining turli bosqichlarini ifodalovchi konseptlarni tahlil qilish xalqning milliy-madaniy mentalitetini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi. "Yosh" (age) konsepti insoniyat mavjudligining universal kategoriyasi bo'lishiga qaramay, har bir tilda o'ziga xos kognitiv va metaforik xususiyatlar tizimi orqali voqelanadi. Ingliz tili lingvomadaniyatida yosh bosqichlari ko'pincha tabiat hodisalari, fasllar va o'simliklar dunyosi bilan bog'liq obrazli vositalar yordamida ifodalanishi kuzatiladi. Paremiologik birliklar va badiiy diskurs tahlili til ichidagi yashirin ma'no va qadriyatlarni, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy-tarixiy tajribasini ochib berishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqotda yosh konseptining ingliz tili manzarasi hamda badiiy matn qatlamlaridagi o'rni lisoniy dalillar asosida ko'rib chiqiladi.

Mazkur ishning dolzarbligi yoshga oid lisoniy birliklarning nafaqat biologik muddatni, balki murakkab ijtimoiy-axloqiy stereotiplarni aks ettiruvchi madaniy kod ekanligi bilan belgilanadi. Tadqiqot obyekti sifatida tanlangan ingliz xalq maqollari va Charlz Dickensning "Devid Kopperfild" romani yosh konseptining leksik-semantik va kognitiv-assotsiativ qirralarini tahlil qilish uchun boy material beradi. Maqolada bolalikdan qarilikka qadar bo'lgan hayotiy bosqichlarning lisoniy verbalizatsiyasi qiyosiy-tahliliy metodlar yordamida yoritib beriladi. Shuningdek, badiiy diskursda personajlar xarakterini ochishda yosh konseptining pragmatik va simvolik funksiyalari alohida o'rin tutishi ko'rsatib o'tiladi. Olingan natijalar ingliz tili lingvomadaniy qatlamida yosh kategoriyasining tizimli ravishda metaforik obrazlarga asoslanishini ilmiy jihatdan isbotlashga qaratilgan.

Ingliz tili lingvomadaniyatida "yosh" konsepti ham xalq og'zaki ijodida, ham klassik adabiyotda inson hayotining ijtimoiy-psixologik manzarasini chizib beruvchi asosiy vositadir. Xorijiy olimlar, jumladan, H.M.Catudal, B.Fazendeiro, M.I.Glasner, N.Megoran, A.Melamid, J.Minghi, S.Nies, D' Olivier Farran va M.Pietkiewiczlar o'z tadqiqotlarida lingvistik birliklarning ijtimoiy-madaniy kontekstda tutgan o'rni va ularning semantik transformatsiyasini o'rganib, ilmiy ish va maqolalar yozganlar [4-18-22 b.]. Mazkur yo'nalishdagi izlanishlar asosida aytish mumkinki, maqollardagi "yosh" obrazlari badiiy matnlarda individual-mualliflik uslubi orqali yanada kengroq kognitiv qatlamlarga ega bo'ladi. Xususan, Charles Dickensning "David Copperfield" asarida bolalik konsepti maqollardagi beg'uborlik va "nihol" metaforasidan farqli o'laroq, "little Em'ly" yoki "blue-eyed mite of a child" kabi birliklar orqali ham biologik noziklik, ham emotsional himoyaga muhtojlik sifatida ochib beriladi [1]. Muallif bolalikni farishta (angel) obraziga qiyoslash orqali uning ilohiylashtirilgan madaniy kodini namoyon etadi. Shuningdek, asardagi "child" va "orphan" leksemalari yosh konseptining nafaqat yosh bosqichi, balki ijtimoiy status bilan bog'liq bo'lgan pragmatik jihatlarini faollashtiradi [2].

Badiiy diskursda o'smirlik va yoshlik davri o'zgaruvchanlik va kashfiyotlar pallasi sifatida talqin etilib, bu paremiologik fondagi "Young fire burns hottest" g'oyasiga hamohangdir. Dickens asarida Annie obrazining "When I was very young... quite a little child" deya xotirlashi, bolalikni bilim va intellektual rivojlanishning poydevori (first associations with knowledge) sifatida ko'rsatadi [3]. Mazkur holat ingliz xalq qarashlaridagi "The morning shows the day" maqolining badiiy interpretatsiyasi sifatida qabul qilinishi mumkin. O'smirlik davridagi impulsivlik va yetuklikka intilish "juniors" va "youthful bloom" kabi iboralarda o'z aksini topadi [16-17]. Dickens o'smirlikni "calm untroubled youth" deya ta'riflab, uni hayotning murakkabliklaridan xoli, metaforik erkinlik davri sifatida tasvirlaydi [18]. Yoshlik konseptida uchraydigan "inexperienced" (tajribasizlik) belgisi esa personajlarning emotsional o'sish jarayonida ijtimoiy to'siqlarga uchrashini ko'rsatuvchi asosiy lisoniy vosita bo'lib xizmat qiladi [21].

O'rta yosh konsepti badiiy matnda hayotiy muvozanat va barqarorlik cho'qqisi sifatida

gavdalanadi. Dickensning “advanced towards maturer years” (katta yoshga yaqinlashish) iborasi orqali personajlarning o‘smirlikdan yetuklikka o‘tish jarayonidagi kognitiv o‘zgarishlari tahlilga tortiladi [24]. Bu davr maqollardagi “The sun is still high at noon” tushunchasiga mos kelib, insonning jamiyatdagi mavqeyi mustahkamlanishini bildiradi. O‘rta yoshda insonning orzulari va real imkoniyatlari o‘rtasidagi to‘qnashuv “dream of my youth” va “fallacious aspiration of my riper years” kabi qarama-qarshi birliklarda namoyon bo‘ladi [25]. Mazkur bosqichda yosh konsepti ijtimoiy mas’uliyat va qaror qabul qilish qobiliyati bilan uyg‘unlashgan holda verbalizatsiya qilinadi. Badiiy diskurs o‘rta yoshni hayotning “tush vaqti” sifatida emas, balki chuqur tajribalar ummoni sifatida ko‘rsatadi.

Qarilik konsepti ham paremiologiyada, ham Dickens asarida jismoniy pasayish va ma’naviy yuksalish dialektikasi asosida quriladi. Maqollardagi “Gray hairs bring wisdom” g‘oyasi asarda “grown very old” birligining psixologik tahlili orqali kengaytiriladi [26]. Dickens personajlarining jismoniy zaifligini (weak sight, feeble limbs) tasvirlash orqali qarilikning biologik chegaralarini belgilaydi [26]. Biroq, ushbu jismoniy cheklanish ortida hayotiy donolik va ma’naviy sokinlik (reflection) yashiringanligi “winter sun” metaforasi kabi lisoniy vositalar bilan dalillanadi. Qarilik badiiy diskursda hayotning yakuniy bosqichi emas, balki barcha olingan tajribalarning sarhisobi — “crown of life” sifatida qadrlanadi. Bu bosqichda yosh konsepti sadoqat, xotira va ma’naviy meros qoldirish kabi kognitiv assotsiatsiyalar bilan boyitiladi.

Tahlil etilgan lisoniy materiallar shuni ko‘rsatadiki, yosh konsepti ingliz tilida tizimli iyerarxiyaga ega. Maqollarda umumlashtirilgan milliy stereotiplar badiiy diskursda xususiy-individual obrazlarga transformatsiya bo‘lib, personajlarning nutqi va xarakterini shakllantiradi. Masalan, bolalikdagi “seed” metaforasi o‘rta yoshda “ripe fruit”ga, qarilikda esa “autumn leaves”ga aylanadi. Bu kabi lingvistik o‘zgarishlar ingliz xalqining vaqt va inson umri haqidagi falsafiy qarashlarining til qatlamlarida muhrlanganligidan dalolat beradi. Badiiy matndagi har bir yoshga oid leksema o‘quvchiga personajning nafaqat yoshini, balki uning ichki dunyosi va ijtimoiy muhitdagi o‘rnini ham ochib beruvchi kognitiv marker bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa o‘rnida ta’kidlash lozimki, ingliz tili lisoniy manzarasida yosh konseptining verbalizatsiyasi insonning dunyoqarashi va jamiyatdagi ijtimoiy evolyutsiyasini aks ettiradi. Bolalikdan qarilikka qadar bo‘lgan bosqichlar nafaqat biologik o‘zgarishlar, balki kognitiv-assotsiativ qatlamlar orqali badiiy diskursda dinamik xarakter kasb etadi. Dickens asari va xalq maqollari o‘rtasidagi semantik yaqinlik yoshga oid madaniy stereotiplarning tilda barqaror ekanligini isbotlaydi. Tadqiqot natijasida to‘plangan lisoniy birliklar ingliz tili lingvomadaniyatining kognitiv xaritasini yaratishda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusida ushbu konseptni boshqa tillar bilan chog‘ishtirma aspektda o‘rganish kognitiv tilshunoslik uchun istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Dickens Ch. David Copperfield. – London: Penguin Books, 1994. – 850 p.
2. V Bonn H.G. A Polyglot of Foreign Proverbs. – London: Henry G. Bohn, 1857.
3. Speake J. Oxford Dictionary of Proverbs. – Oxford University Press, 2015.
4. Catudal H.M., Fazendeiro B. and others. Political Geography and Linguistics. – New York, 2020.